JOHN NURMISEN SÄÄTIÖ

JOHN NURMISEN SÄÄTIÖN LAUSUNTO ASIAAN HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022/YM:n pääluokka/ Itämeren ja vesien suojelu

Tausta

Itämeren ja vesien tilan kannalta budjetin olennaisimmat kohdat liittyvät nähdäksemme maatalouden ravinnekuormitusta vähentäviin toimiin. Suomi on sitoutunut EU:n vesipuitedirektiivin mukaisesti saamaan Itämeren ja sisävedet hyvään ekologiseen tilaan vuoteen 2027 mennessä. Sen kannalta avainkysymys on ravinnepäästöjen ja etenkin vesistöihin valuvan fosforin vähentäminen. Tutkimusten mukaan maatalouden osuus Suomen ihmisperäisestä fosforikuormituksesta vesistöihin on kaksi kolmasosaa, joten ilman maatalouden päästöjen merkittävää leikkaamista Itämeren ja sisävesien hyvän tilan saavuttaminen on mahdotonta. Saaristomerellä maatalouden osuus kuormituksesta on 87 %.

Maataloudesta valuvan fosforikuormituksen leikkaaminen on hidasta, koska fosfori kertyy maaperään ja vapautuu sieltä hitaasti kymmenien vuosien aikana. Lisäksi ilmastonmuutos lisää sateita ja lumettomia talvia, mikä kasvattaa ravinnevalumia pelloilta.

Maatalouden ravinnekuormituksen vähentämiseksi on mielestämme välttämätöntä yhdistää nopeavaikutteiset ja ensiapuluonteiset toimet, erityisesti peltojen kipsikäsittely, pidemmän aikavälin hidasvaikutteisiin toimiin kuormituksen juurisyyn ratkaisemiseksi.

1. **Nopeavaikutteiset toimet kuormituksen välittömäksi leikkaamiseksi**

Suomessa on innovoitu viime vuosina useita maanparannusaineisiin (kipsi, rakennekalkki, kuitulietteet) liittyviä toimia, jotka leikkaavat peltojen fosforivalumaa välittömästi n. 50 % ja joiden vaikutus kestää noin viisi vuotta. Näistä toimista Itämeren ravinnekuorman vähentämisessä peltojen kipsikäsittely on kustannustehokkain (70-80 eur vähennettyä fosforikiloa kohden, rakennekalkilla ja kuitulietteillä kustannus on 2-3 kertaa suurempi) ja toimivaksi todennettu myös fosforin rehevöittävimmän olomuodon, liukoisen fosforin vähentämisessä. Lisäksi kipsin tehoa ja ekologisia sivuvaikutuksia on tutkittu Suomessa jo yli kymmenen vuoden ajan useissa peltomittakaavan pilottihankkeissa.

Talousarvioesitys ja hallituksen tavoitteet

On myönteistä, että talousarviossa on kohdennettu rahoitusta Itämeren kannalta tehokkaimpaan ja nopeavaikutteisimpaan toimeen, peltojen kipsikäsittelyyn. Elpymisrahoitusta kohdennetaan kipsikäsittelyyn 10 milj. € kaikilla rannikkoalueilla käytettäväksi. Vesiensuojelun tehostamisohjelmassa rahoitusta on 12 milj. €, mutta perusteluosan tekstien perusteella jää epäselväksi, suunnataanko sitä lainkaan Itämeren ravinnekuormitusta vähentäviin konkreettisiin toimenpiteisiin kuten kipsikäsittelyyn. Ottaen huomioon ohjelman alkuperäisen poliittisen tavoitteen Itämeren kuormituksen vähentämisestä on erikoista, että ohjelman

John Nurmisen Säätiö
Pasilankatu 2
FI-00240 Helsinki
Finland

Puh +358 40 825 8071
Fax +358 (0)9 876 3981
www.johnnurmisensaatio.fi

Y-tunnus 0895353-5

rahoitus näyttää nyt olevan suunnattu muihin toimenpiteisiin. Ymmärrämme, että elpymisrahoituksesta on saatu lisätukea toimenpiteiden rahoitukseen, mutta ottaen huomioon, että Itämeren tilatavoitteiden saavuttamiseksi koko Suomen tasolla peltojen kipsikäsittelyyn tarvittaisiin vuositasolla vähintään 17 milj. €, ei 10 milj. € elpymisrahoitus poista tarvetta vesiensuojelun tehostamisrahoituksen kohdentamisesta tähän ja muihin konkreettisiin toimiin maatalouden kuormituksen vähentämiseksi. Edellisen ja nykyisen hallituksen tahtotila vesiensuojelun tehostamisohjelman rahoittamisessa on käsittääksemme ollut juuri konkreettisten, merkittäviä kuormitusvähennyksiä aikaansaavien toimien rahoittaminen.

Hallituksen tavoitteena on ollut saada Saaristomeren valuma-alue pois Itämeren suojelukomission ns. Hot Spot -listalta. Tämän ja EU:n vesipuitedirektiivin tavoitteiden saavuttamiseksi vuoteen 2027 mennessä tarvitaan noin 100 t/v vuotuisten fosforipäästöjen vähennyksiä, mikä tarkoittaisi 150 000 ha peltopinta-alan käsittelyä maanparannusaineilla. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi vuoteen 2027 mennessä tarvitaan vuosittain noin 6,6 milj. € vuotuinen rahoitus Saaristomeren alueen peltojen kipsikäsittelyyn. Jos käytetään muita maanparannusaineita (rakennekalkki ja kuituliete) esimerkiksi puolelle Saaristomeren käsiteltävästä tavoitepinta-alasta, nousee kokonaiskustannus 10–13 milj. euroon vuodessa.

Kuten aiemmin on mainittu, lukijalle jää talousarvioesityksestä epäselväksi, onko tämän suuruinen kohdennus tehty Saaristomeren alueella toteutettaviin nopeavaikutteisiin toimiin, jotka ovat käytännössä ainoa keino hallituksen asettamien tavoitteiden ja Suomen vesiensuojeluvelvoitteiden tosiasialliseen toteuttamiseen annetussa aikaraamissa.

Elpymisrahoitusta ollaan ilmeisesti käyttämässä myös Saaristomeren alueen ulkopuolisten peltoalueiden kipsikäsittelyyn, mikä onkin tärkeää. Vaikka Saaristomeri nousee nyt korostetusti esiin hallitusohjelmassa, on Itämeren tila heikko etenkin rannikon läheisillä alueilla laajalti Suomen merialueella ja esimerkiksi Selkämeren tila on heikentynyt jatkuvasti. Koska kipsi vähentää pilottihankkeiden perusteella 50 % kuormitusta niin korkea- kuin matalakuormitteisilla peltoalueilla ja levitysmäärä on molemmille sama, rahoitus on kustannustehokkainta kohdentaa korkeakuormitteisiin peltoihin, etenkin kun kipsi on muista maanparannusaineista poiketen tehokas myös korkeakuormitteisilta pelloilta valuvan liuenneen fosforin suhteen.

Satakunnan alueella on manner-Suomen korkeimmat peltojen fosforiluvut. Huomioiden myös Selkämeren huononeva tila olisi aiheellista ja kustannustehokasta kohdentaa kipsikäsittely etenkin tälle alueelle. Esimerkiksi Uudellamaalla toimi ei ole yhtä kustannustehokas, koska peltojen fosforipitoisuudet ovat alhaisia.

2. Hidasvaikutteisemmat pitkän aikavälin ratkaisut

Maatalouden korkeita ravinnevalumia ylläpitää eläintuotannon keskittyminen muun muassa Varsinais-Suomeen, Satakuntaan ja Pohjanmaalle. Sen vuoksi näillä alueilla on lantaravinteita huomattavasti enemmän, kuin kasvien tarpeen mukainen lannoitus edellyttää. Ylimääräinen lantafosfori kertyy maaperään ja valuu vesistöjä rehevöittämään.

Lantaa voidaan käsitellä niin, että erotetaan runsaasti fosforia sisältävä kiintoaine nesteestä, joka taas sisältää enemmän typpeä. Tähän soveltuvat vesihuollosta ja prosessiteollisuudesta tutut erotusmenetelmät. Erotustekniikkaa voidaan käyttää myös biokaasulaitosten yhteydessä.

Lantafosforia ei tällä hetkellä saada poistettua ravinneylijäämäisiltä alueilta, koska se tulee viljelijöille prosessointi- ja kuljetuskustannusten vuoksi selvästi mineraalifosforia kalliimmaksi.

Talousarvioesitys

Talousarvioesityksessä on kohdennettu ravinnekierrätykseen 3 milj. € elpymisrahoitusta ja lisäksi määrittelemätön summa rahoitusta ”Itämeren ja vesiensuojelun edistäminen” -ympäristömenoista, joiden kokonaisrahoitus on 4,3 milj. €.

Ravinnekierrätyksen edistäminen on tärkeä asia. On kuitenkin huomattava, että viimeisten kymmenen vuoden aikana teemaa on rahoitettu runsaasti ja toteutetut hankkeet eivät ole saaneet aikaan muutosta eläintuotannon ravinteiden keskittymiseen, koska niiden avulla ei ole voitu ratkaista hintaeroa mineraalifosforin ja lantafosforin välillä.

John Nurmisen Säätiön Lantakierrätyshankkeen perusteella, erotustekniikasta ja kuljetuskustannuksista riippuen, lantafosfori tulee 7–10 kertaa mineraalifosforia kalliimmaksi, eikä lantafosforin kierrättäminen ole siten kannattavaa ilman taloudellista tukea ja valtion väliintuloa. RAKI-rahoituksella on jo useiden vuosien ajan kehitetty erilaisia tekniikoita, lantapörssejä ja informaatiota lantaravinteiden käyttöön, mutta nähdäksemme näillä ei voida ratkaista lantaravinteiden vähäisen kierrätyksen ongelmaa. Esimerkiksi prosessointiteknologiaa kehittäneet yritykset ovat jääneet RAKI-rahoituksen jälkeen tyhjän päälle, kun niiden teknologioille ei ole ollut kysyntää siksi, että yritysten teknologialla tuotetut lantaravinteet tulevat viljelijälle liian kalliiksi eikä markkinoita synny.

Näiden syiden vuoksi ravinteiden kierrätykseen ohjatun rahoituksen pitäisi nyt pureutua kannustin- ja ohjauskeino-ongelman ratkaisuun sen sijaan, että rahoitetaan samoja teemoja, joita on jo viimeisten kymmenen vuoden aikana rahoitettu RAKI- ja muilla ravinnekiertorahoituksilla. Rahoitus tulisi kohdentaa lantaravinteiden siirtoon soveltuvan taloudellisen ohjauskeinon kehittämiseen, etenkin jos CAP-ohjelmaan ei nyt saada mukaan toimivaa tuki-instrumenttia lantakierrätyksen tukemiseen. On huomionarvoista, että luomalla toimiva taloudellinen kannustin ylimääräisten lantaravinteiden siirtoon voidaan ratkaista myös ilmastopäästöjen kannalta keskeinen turvepeltojen raivauksen ongelma, jonka juurisyy on lannan liian suuri määrä tietyillä Pohjanmaan alueilla.

3. Vesiensuojelutoimien on perustuttava tieteelliseen tutkimukseen ja vertaisarvioituun tietoon

Talousarvioesityksessä todetaan: ”Vesiensuojelun tehostamisohjelmalla vahvistetaan vuosille 2022—2027 päivitettyjen vesien ja merenhoidon suunnitelmien toimeenpanoa laajentamalla vaikuttavimpien toimien käyttöönottoa mm. maa- ja metsätaloudessa sekä rakennetussa ympäristössä.”

Edellä mainitun tavoitteen toteuttamiseksi on tärkeää ohjata yhteiskunnan resursseja ympäristötavoitteiden saavuttamiseen niin, että käytetyt keinot omaavat riittävän tieteellisen pohjan (vertaisarvioidut ja julkaistut tutkimukset) ja että niitä on testattu riittävän pitkään myös kenttäolosuhteissa, jolloin toimien käytännön toteutettavuus ja vaikuttavuus on voitu todentaa myös todellisissa olosuhteissa. Esimerkiksi säätösalaojitukseen tehdyistä investoinneista osa on mennyt hukkaan, koska järjestelmien käyttö edellyttää sellaista jatkuvaa tarkkailua ja valvontaa, jota viljelijöiden on hankala toteuttaa.

Olemme huolissamme siitä, että vesienhoidon todennettuina toimenpiteinä viedään tällä hetkellä eteenpäin useita toimia, joiden tosiasiallisesta vaikuttavuudesta ja toteutettavuudesta ei ole vielä riittävää tietoa. Tällöin voidaan päätyä tilanteeseen, että yritetään vähentää ravinnekuormitusta mutta ei saada aikaan vähenemiä tai jopa lisätään kuormitusta. Esimerkkeinä tästä ovat peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys sekä rakennekalkki, jotka saattavat tietyissä olosuhteissa lisätä liukoisen fosforin kuormitusta vesistöihin. Lisäksi osassa menetelmistä vaikutus ravinnepäästöihin on todentamatta ja niillä saattaa olla haitallisia vaikutuksia mm. vesistöjen biodiversiteettiin (esimerkiksi kaksitasouomat).